

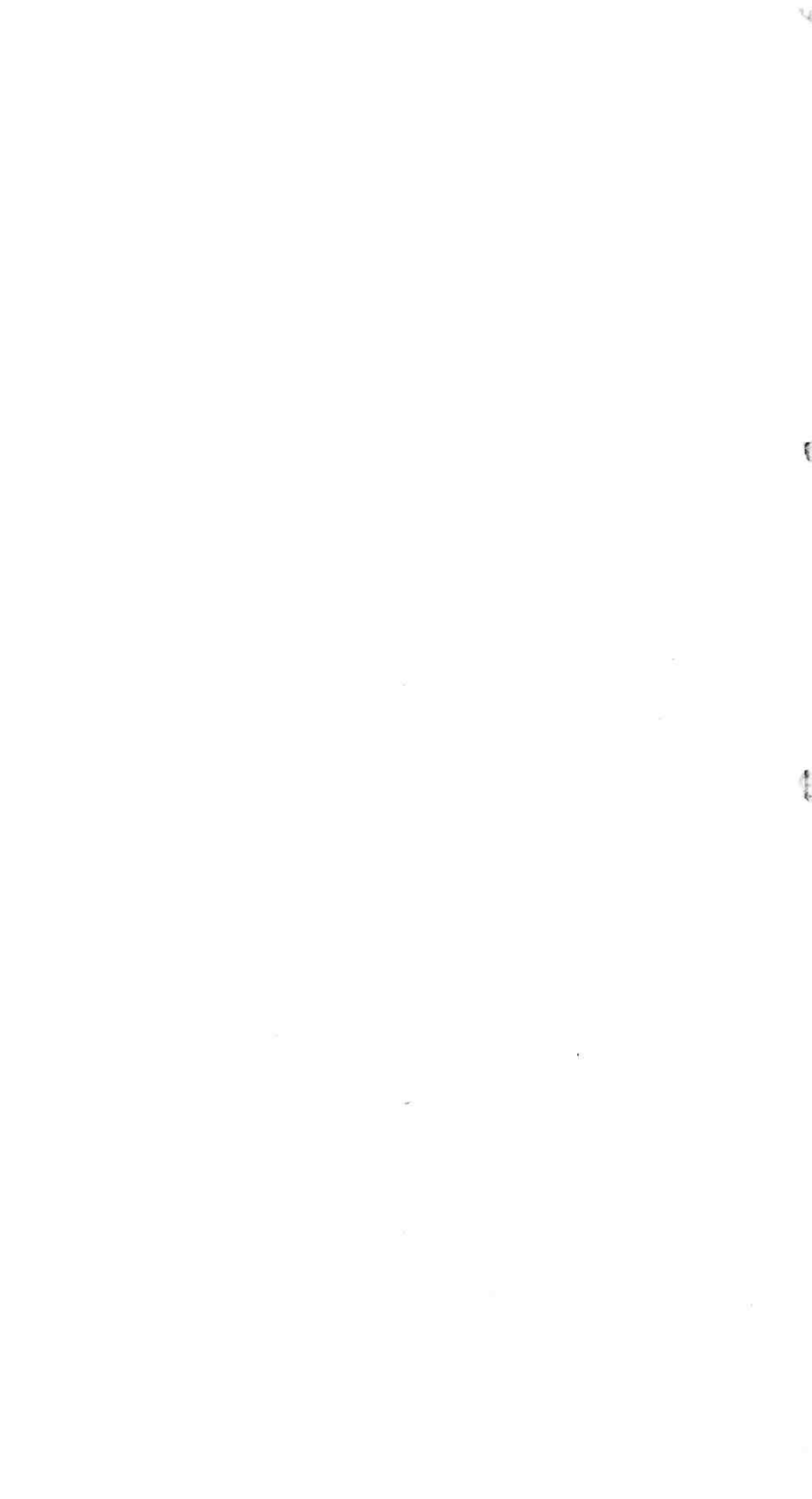

De prostitutie : eene sociaal-geneeskundige studie

<https://hdl.handle.net/1874/234542>

mm10946

B R. 1872. III. 11

B. 1872 III 11

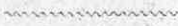

D E

PROSTITUTIE.

EENE SOCIAAL-GENEESKUNDIGE STUDIE

Uit het Hoogduitsch

VAN

DR. F. W. MULLER.

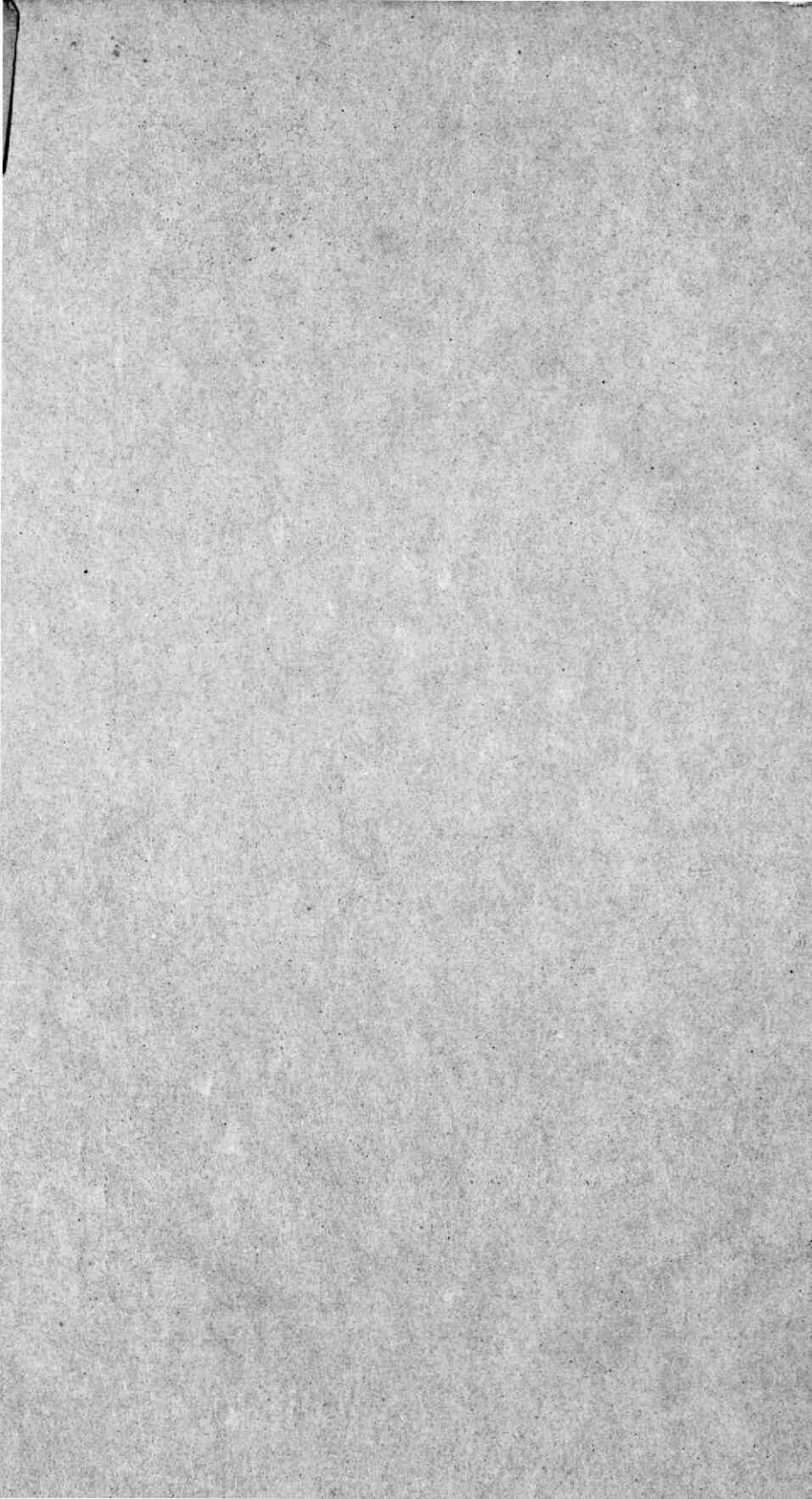
Tweede Druk.

Z U T F E N,
W. C. WANSLEVEN.

1872.

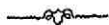

D E

PROSTITUTIE.

EENE SOCIAAL-GENEESKUNDIGE STUDIE.

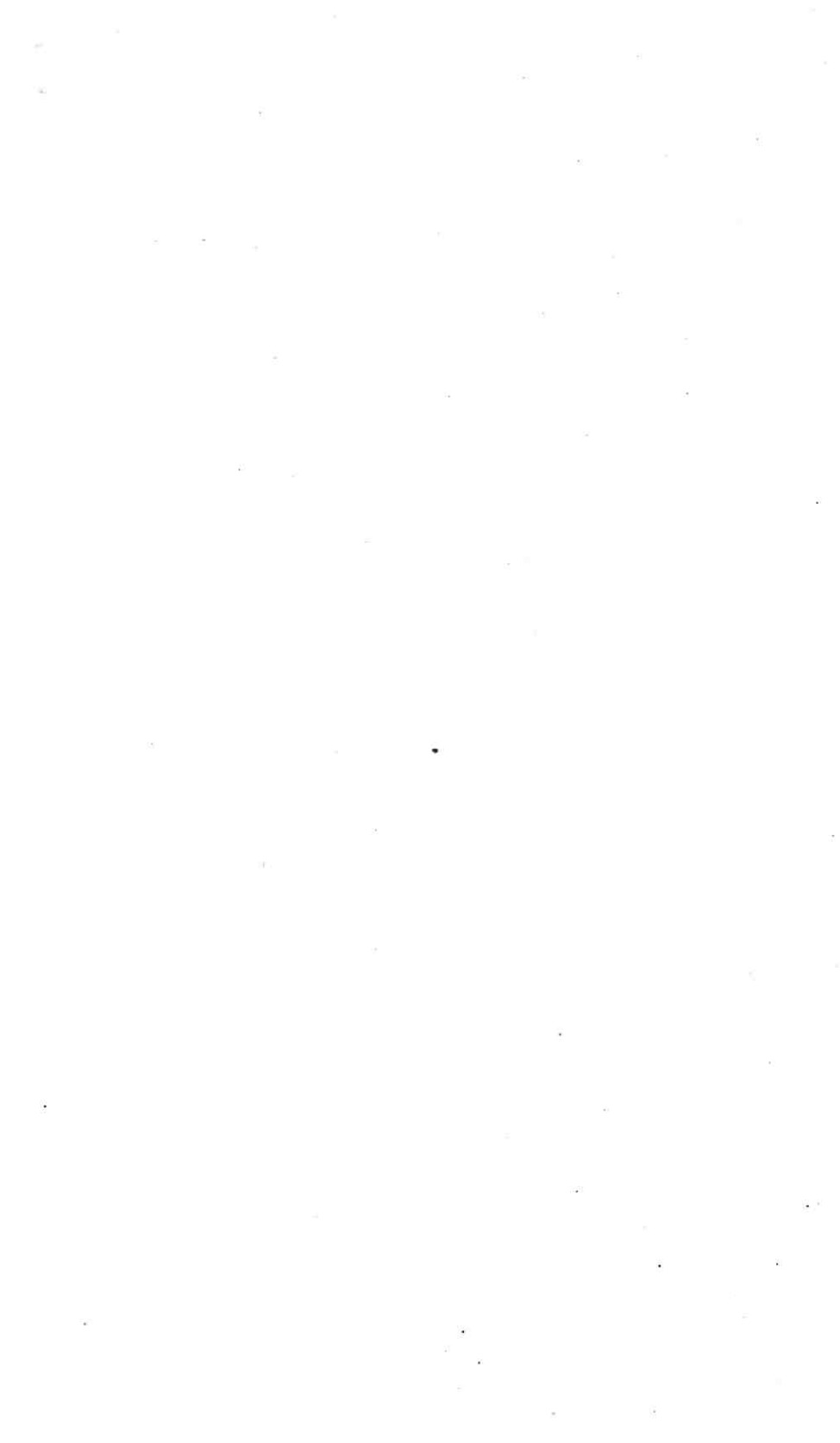
Uit het Hoogduitsch

VAN

Dr. Fr. W. MULLER.

ZUTFEN,
W. C. WANSLEVEN.

DE PROSTITUTIE.

Voor eenigen tijd verscheen te *München* eene kleine brochure getiteld: „Moet de prostitutie onbeteugeld zijn en algemeen of vanwege de politie geregeld en onder haar opzicht in toegelaten huizen? Een opwekkend woord tot de regeering en den landdag.” Zij was het werk van een hooggeachten schrijver, die het belangrijke vraagstuk der prostitutie daarin kort maar afdoende behandelde. Toen reeds stonden ook wij op het punt de vruchten van onze ervaring op dit gebied openbaar te maken. Daar wij ons in het bijzonder bezighouden met de studie der syphilis, bezaten wij een rijken voorraad van bouwstoffen tot beantwoording dier vraag. Wat wij toen nalieten moge thans plaats vinden, nadat wij bovendien den sedert verloopen tijd gebruikten om de prostitutie niet meer alleen van het standpunt der geneeskunde maar in al hare verhoudingen te beschouwen. De reden waarom wij vroeger ons voornemen niet ten uitvoer brachten, was gelegen in onze overtuiging, dat een zoo verdienstelijk geschriftje, eene zoo ernstige waarschuwing tot de regeering en de vertegenwoordigers des volks onmogelijk het beoogde doel kon missen. Ons eenvoudig onderdanenverstand ging daarbij van de meening uit, dat de gezondheid van geest en lichaam der bevolking de voornaamste grondslag is van den staat, en dat wanneer die gezondheid bedreigd wordt door een blijvend en met groote snelheid toenemend gevaar, er geen dringender plicht bestaat dan dit zoo spoedig en zoo goed mogelijk af te wenden. Wat baten de beste wetten en instellingen een volk, dat, ten minste voor een gedeelte, zedelijk en lichamelijk ziek is? Waarlijk, het kwaad sluipt in het duister voort, en velen gelooven nog altijd, dat men het kan doodzwijgen. Zij vreezen door de zaak openlijk te bespreken het euvel te verbreiden, wijl ze niet zien hoe lang het reeds onder ons woedt.

Men stelt tegenover de prostitutie een donderend anathema, een eeuwigen vloek; zij is een afschuwelijk voorwerp, waarvan men zich met verontwaardiging afwendt. Men acht het beneden zich haar te beschouwen alsof het ongeluk van zoovele duizende menschen niet moest opwekken tot nadenken over de schaduwzijden onzer maatschappelijke toestanden. In lijnrechten strijd hiermede vinden anderen in de prostitutie slechts eene aanleiding tot belangwekkende historietjes, tot prikkelende vermakelijkheden. Hunne edele humaniteit en de wijsheid hunner beschouwingen vindt men vereenigd in deze twee volzinnen: suum cuique en mundus vult decipi, ergo decipiatur. — Zoo ontmoeten wij overal de eenzijdigste en voor een gedeelte de meest bevooroordeelde zienswijzen; bij geene enkele plaatst men zich op het objectieve standpunt. En dit is vooral betreurenswaardig ten aanzien van die mannen, welke in de eerste plaats er toe geroepen zijn aan deze zaak, die zoo gewichtig is in hare gevolgen, hunne geheele opmerkzaamheid te wijden, op haren toestand het oog te vestigen en dien te regelen.

Aan deze omstandigheid is het voornamelijk te wijten, dat men zich in *Beieren* ten minste nog op hetzelfde standpunt bevindt, dat in bovengenoemde brochure met zooveel warmte en behoedzaamheid wordt bestreden. Wij kunnen ons slechts troosten met de gedachte, dat wij niet de eenigen zijn, bij wie het in dit opzicht zoo erg is gesteld. In alle landen, vooral in de groote steden, neemt de prostitutie zoo schrikbarend toe, dat slechts de onnadenkende vrij kan blijven van de meest ernstige vrees voor de onvermijdelijke gevolgen van dezen toestand. Zeker is het eene moeilijke taak dien kanker in zijne diepste diepten te peilen en zelfs in zijne fijnste schakeeringen na te speuren, en nog moeilijker is het dergelijke waarnemingen en hare uitkomsten openbaar te maken. De tijden zijn echter voorbij, toen men van de Voorzienigheid verwachtte, dat zij in het beslissende en gevaarlijkste oogenblik, evenals te *Sodom* en *Gomorra*, onmiddelijk zou tusschenbeide komen en langs buitengewonen weg de menschheid van de pestbuil bevrijden, door welke hare levenskracht vernietigd wordt. De tijd der wonderen ligt achter ons; het menschedom is meerderjarig en moet zelf zijne zaken regelen. En inderdaad heeft zich reeds menig verdienstelijk man met dit onderwerp bezigge-

houden. Ik herinner hier slechts aan de welbekende namen: PARENT-DUCHATELET, FREGIER, DUFOUR, POTTON, WILLIAM TAIT, AVÉ-LALLEMANT, LÖWE e. a. — Doch steeds zijn het slechts zeer weinigen, die zich van het wezen en de beteekenis der prostitutie eene duidelijke voorstelling hebben gevormd. Slechts zeer weinigen kennen de geschiedkundige grondslagen onzer hedendaagsche toestanden, en nog veel kleiner is het getal van hen, die de verschillende gestalten en de vertakkingen der prostitutie kennen. Toch kan het tegenwoordige slechts met het oog op het verledene juist begrepen en de prostitutie dan alleen met goed gevolg bestreden worden, wanneer men zijne aandacht niet slechts op een harer takken vestigt, maar op het kwaad in zijn geheel, op alle fijne draden, die het door alle klassen der maatschappij heen weeft.

Hoevelen spreken en schrijven over dit vraagstuk zonder het geringste denkbeeld te hebben van den omvang der zaak en hare gevolgen. Men vergenoegt zich de prostitutie als de ondeugd *κατ' ἐξοχήν* aan te duiden en bekommert er zich verder niet om in hoever men tot de keus dier benaming gerechtigd is.

Men denkt er intusschen niet aan, te spreken over de oorzaken, waardoor zooveel ongelukkige wezens ten val gebracht werden, men let er niet op hoe gering hunne verantwoordelijkheid, hoe groot die der gansche maatschappij of van eenige harer snoodste leden is, en toch is dit juist het punt, waartegen de aanval moet gericht worden. Eene doeltreffende handelwijze ten aanzien der prostitutie is slechts mogelijk, indien men daarbij nauwlettend het oog vestigt op de factoren, die haar veroorzaken en bevorderen: de bordeelhouders, koppelaarsters, enz. Spreke men over die zielverkoopers ook het strengste vonnis uit, over de door hen verleide meisjes zij het oordeel ten minste menschelijk. — Indien men de prostitutie slechts in haren grofsten vorm beschouwt, haar slechts bij de laagste klassen der maatschappij wil zien en enkel hare uiterste afdwalingen en grootste buitensporigheden gadeslaan, kan misschien eene strenge beoordeeling eenige verontschuldiging vinden. Doorgaans valt den minderen standen hierbij de treurige onderscheiding te beurt niet op het medelijden en de reddende hand der hooger geplaatsten, maar enkel op hunne minachting en veroordeeling te mogen rekenen. En toch, wat vermag de onge-

lukkige tegen de ijzeren vuist der onuitsprekelijke ellende, waarvan de schande het gevolg was? Is het de schuld van het arme kind, in den poel der zonde geboren, dat niemand het redde? Ik kan mij niet onthouden de woorden van THOMAS MORUS op dit gebied toe te passen: „de verworpenen dragen niet zoozeer de schuld, dat zij verworpen zijn, maar de zedelijke maatschappij heeft er minstens evenveel schuld aan.” — Novellen en romans, waarin grisettes verheerlijkt worden, zendt men jaarlijks bij vele duizende exemplaren de wereld in, en jong en oud leest ze met genoegen. Voorstellingen van opera's, treur-, tooneel- en blijspelen, waarvan de hoofd- en titelrollen zulke wezens ten onderwerp hebben, worden onophoudelijk door een overgroot getal toeschouwers onder daverende toejuichingen bijgewoond. Terwijl men zoo de meer beschaafde dames du demi monde in het openbaar letterlijk verheft, vervolgt men de lagere klassen der geprostitueerden met den heftigsten wrok en brandmerkt haar als de vertegenwoordigsters der afschuwelijkste ondeugd. En toch is de kern bij beiden geheel dezelfde; het onderscheid is slechts gelegen in het omhulsel, in bijkomende omstandigheden, wier verscheidenheid gegrond is op de ongelijkheid, welke zich in het menschelijk leven, in zijn geheel zoowel als in zijne kleinste bijzonderheden, van de wieg tot het graf vertoont. Ik herhaal het: slechts in haar geheel kan de prostitutie juist gewaarderd, slechts aan de hand der geschiedenis kan zij in hare tegenwoordige vormen volkomen gekend en met vrucht bestreden worden.

Als wij hier op geschiedkundigen grondslag, van het zuiver objectief standpunt, ver van den ouden sleur onze beschouwingen ontwikkelen, worden wij enkel gedreven door den wensch, dat het ons moge gelukken de oplossing van dit belangrijke vraagstuk, zij het dan ook slechts voor ons vaderland in meer beperkten zin, te bevorderen.

De behoefte aan voldoening der natuurdriest is zoo oud als de menschheid zelve; zij is het gevolg der natuurlijke zucht tot voortplanting, die allen levenden wezens is ingeschapen. In het begin kon de bevrediging dier behoefte weinig hinderpalen ontmoeten; toen echter later de toenemende vermeerdering der menschen en hun samenwonen op verschillende plaatsen de instelling van wetten en gebruiken ten gevolge had, moesten deze ook eene re-

geling van de gemeenschap der geslachten in het leven roepen en beperkten zij die meestal door de instelling van het huwelijk. Dit was niet slechts de gelegenheid tot voldoening der natuurlijke behoefte; er waren moeilijke verplichtingen mede verbonden o. a. die van het onderhouden der vrouw en een bij de toenmalige vruchtbaarheid van het menschelijk geslacht vaak zeer groot getal kinderen. In deze instelling des huwelijks ligt echter tevens eene verhindering van genot voor eene geheele klasse van mannen en vrouwen, voor den jongeling, die de middelen niet bezit tot onderhoud van een huisgezin, voor het arme meisje, dat, minder gelukkig dan zoovele anderen, geen aanzoek tot eene echtverbintenis ontvangt. En toch eischte de natuur ook bij hen hare rechten en nam ongetwijfeld haren loop. Ik wil er hier niet van spreken, dat de ouden hun gast, den vriend, die na eene lange moeilijke reis afgemat bij hen zijn intrek nam, alle geneugten van den eigen haard trachtten aan te bieden en hem daarom zoo vaak eene vergoeding voor het gemis van het huwelijksbed poogden te schenken. Volgens mijn gevoelen heeft dit geene overeenkomst met ons begrip van prostitutie, het is eer eene soort van polygamie of iets dergelijks. Daarentegen moet ik er op wijzen, dat de oude volken, daar zij wel begrepen niet in staat te zijn dit maatschappelijk kwaad geheel te verdrijven, het zochten te beperken door de prostitutie tot den dienst eener godheid te verheffen en haar in hunne tempels eene plaats aan te wijzen. Zoo ontmoeten wij haar meer of minder in den godsdienst van bijna alle volken, in Chaldea, Armenië, Syrië, Cyprus, Phenicië, Griekenland, Italië, Egypte, (C.f. M. RABUTAUx, de la prostitution en Europe etc. Paris 1851). — Toen later de invloed der kerk afnam of ten minste door dien van den staat meer of min verzwakt en vervangen werd, verscheen in de meeste landen naast de godsdienstige eene door de wet erkende prostitutie. Dat het echter nooit aan geheime prostitutie ontbroken heeft, maar deze bijna overal sterk vertegenwoordigd was, behoeft niet gezegd te worden. De toestand werd uit den aard der zaak steeds meer ongeregeld en ontmoedigend. Aan den zedelijken hemel dier tijden schittert eeuwen lang slechts de ster van het maagdelijk *Germanië*. „Sera juvenum Venus; eoque inexhausta pubertas nec virgines festinantur; eadem juvena, similis proceritas, pares validaeque miscuntur:

ac robora parentum liberi referunt." (Taciti Germania cap. 20). — De volken der oude wereld daarentegen schenen zich door woesten zinnelijken lust te willen vernietigen; het Christendom vond de maatschappij geheel ontzenuwd en aan het diepst verval ten prooi. Het wilde ook op dit gebied eene hervorming voor alle tijden brengen en deed daartoe de edelste en meest grootsche poging, toen het den maagdelijken staat aanpreef en gemeenschap van goederen, of juist gezegd afstand doen van allen overvloed ten behoeve der armen, beval. Daarentegen is het niet te ontkennen, dat het onnatuurlijke celibaat, i. e. de volstreckte verloochening van de natuurlijke geslachtsdrift, groote onheilen heeft teweeggebracht. Zoo wordt ons, om slechts één voorbeeld aan te voeren, authentiek medegedeeld, dat in de middeleeuwen de geestelijkheid te Parijs op de afschuwelijkste wijze tot pederastie en sodomie was vervallen (C.f. *Historiae occidentalis libri duo, quorum prior orientalis, alter occidentalis inscribitur*, van den in 1244 overleden Kardinaal Jacobus de Vitriaco. Douai, 1597; II, 7.) — Doch dit alles kan niet het Christendom ten laste gelegd worden, maar enkel der verkeerdheid en dweperij van eenige zijner belijders. Bovendien dringt het Christendom zijne leer aan niemand op; het maakt zich slechts meester van hem, die zich vrijwillig overgeeft. Den waren Christelijken geest vatten slechts weinigen; de groote meerderheid wordt beheerscht door lage zelfzucht, die enkel dit leven genieten, alleen voor zich genieten wil, die wil najagen en grijpen wat maar na te jagen en te grijpen is. Vandaar de groote ongelijkheid van toestand, het naast elkander bestaan der scherpste tegenstellingen — hier onmetelijke rijkdom, daar de grootste armoede. Zoo werden dan ook allengs op den grond, pas door het zich verbreidende Christendom geheiligd, de beste grondslagen voor de prostitutie gevonden, en het kan ons onder zulke omstandigheden niet verwonderen, dat ook de Christelijke kerk (ten minste eene harer afdelingen, provinciaal concilie te *Milaan* 1565) zich verplicht achtte de vraag niet met een eenvoudig verbod te beantwoorden, zooals toch het beginsel vordert, maar slechts eenige beperking te gelasten. De bij Löwe (Dr. Ph., die *Prostitution aller Zeiten und aller Völker*, Berlin 1852) aangehaalde plaats zegt onder anderen: „Curent (episcopi) etiam in unaquaque civitate locum eis assignandum ab hominum frequentia

et a majoribus ecclesiis remotum, ubi omnes habitent" etc. etc. Dit kan ons te minder verwonderen, wijl juist de geestelijkheid bijzonder aan de aanvallen van zinnelijken lust was blootgesteld en helaas ook — gelijk reeds gezegd is — dikwijls er voor bezweek. Zelfs onder de hoofden der kerk verspreidde zich in den loop der eeuwen het vreeselijkste zedenbederf. Zoo zien wij in de 14^e eeuw te *Avignon* — de toenmalige verblijfplaats van het pauselijke hof — volgens *PETRARCA*'s verhaal 11 bordeelen dicht bij het paleis van den Paus en gedeeltelijk zelfs onder de leiding van abdisen. Deze huizen noemde men „meisjeskloosters," en de pausen ontzagen zich niet ze tot eene bron van inkomsten te maken. In het jaar 1347 gaf het bestuur van *Avignon* voor deze bordeelen een reglement, dat *JOHANNA I*, Koningin der beide *Siciliën* en Gravin der *Provence*, bekrachtigde. Tijdens het concilie van *Constanx* in 1414 bevonden zich daar ongeveer 1400 „gemeene vrouwspersonen," van welke eene niet minder dan 800 goudguldens verdiende! In 1472 achtte het bestuur van *Nördlingen* zich genoodzaakt den geestelijken het bezoeken der bordeelen bij dag te verbieden; in 1542 werd te *Rome* door pauselijke beambten belasting geheven van 4500 publieke vrouwen, enz. (C.f. *RAUMER*, *Geschiede der Hohenstaufen*, II, 390 v.v.)

Hoe zwakker de invloed van den godsdienst op de harten der menschen werd, des te meer zag de wereldlijke macht zich gedrongen de zedelijke orde krachtig te handhaven. Van de kerk ging dus in den loop der eeuwen ook de regeling en beperking der uitspattingen in het verkeer van beide seksen op den staat over. Deze had bij de zaak slechts in zoover belang, als de rechten van derden of zijne eigene er door benadeeld werden, en dit was de oorzaak, dat het onderwerp meestal slechts oppervlakkig en met te weinig waardeering van den bestaanden toestand werd behandeld. *MOZES* (III, 20:1—6; 21:9) dreigde met steeniging en vuurdood; *SOLON* strafte de gewone publieke vrouw met algemeene schande, doch richtte tevens, om aan de natuurdriфт zijner medeburgers voldoening te verschaffen, door den staat geregelde bordeelen op. Te *Rome* stonden de lichtekooien, wat staats- en privaatrecht aanging, beneden de andere inwoners; voor het overige liet men haar begaan, indien zij zich slechts bij de aedilen hadden aangemeld. Later, in den tijd der Christen-keizers, werd

verbeurdverklaring, lijf- en doodstraf toegepast (met opheffing der openbare huizen). In de middeleeuwen strafte men met gevangenis, schandpaal, allerlei lijfstraffen, vooral de reeds vroeger gebruikelijke geeseling, en zelfs met den dood (door vuur of zwaard). De nieuwere tijd dreigde met gevangenis, tucht- en werkhuis, verbanning enz. Doch wat baatte dat alles? Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charydim. — De prostitutie bestond te allen tijde en is thans van grooter omvang dan ooit. Hoe strenger de straffen zijn, hoe meer het kwaad zich verbergt en den gevaarlijksten vorm aanneemt. Hoe lichter daarentegen de straf is, hoe minder indruk zij maakt en hoe geringer hare uitwerking wordt. Bovendien waren in de middeleeuwen de straffen niet zelden van dien aard, dat zij het zedelijk gevoel volkomen moesten vernietigen. Afkeer wordt bij ons gewekt, als wij bij HÜLLMAN (Städtewesen des Mittelalters, Bd. IV) lezen, dat de raad van *Bazel* in de 13^e eeuw een geestelijken wellusteling liet ontmannen en het zondige lichaamsdeel openlijk ten toon stellen, of wanneer wij in het *Jus Ripense* (1263) de bepaling vinden, die ook in het oude *Lubecksche recht* van kracht was: „ut ipse ab ea per vicus civitatis sursum et deorsum per veretrum suum trahatur.” (AVÉ-LALLEMANT, das deutsche Gaunerthum, III, 164). — Dat deze handelwijze der wetgevende macht niet tot het doel kon leiden, spreekt van zelf. Iedere kwaal wordt slechts dan grondig genezen, als men haar in den wortel aantast. Dien vinden wij hier in de menschelijke natuur en daarna, wat het gewichtigste is, in de ellende. Slechts de heiligende invloed van den zuiveren godsdienst kan elke kiem der zinnelijkheid, die zich niet mag ontwikkelen, bij den mensch verstikken. Hij alleen brengt het vleesch onder de heerschappij van den geest, en de schoonste zegenpraal van den mensch is zeker de overwinning van zich zelve. Gelukkig het volk, waarvan alle standen door een godsdienstigen geest worden beziel! Die zin moet den kinderen zoo vroeg mogelijk worden ingeboezemd; hij moet met hen in grootte en kracht toenemen; de veredeling des harten is het gewichtigste deel van de vorming der jeugd. Juist onze tijd loopt gevaar deze waarheid te vergeten en positieve kennis hooger te stellen dan innerlijke waarde van den mensch; nog is het mogelijk dat onheil te voorkomen — verzuimen wij het niet! — Veel meer in het oog vallend is echter de tweede oor-

zaak: de ellende. Werkte deze niet mede, door natuurdriift alleen zou het meisje nimmer gebracht worden tot prostitutie, dat is tot overgave aan den eersten den beste tegen betaling." De zinnelijke natuur leidt (in gewone gevallen ten minste) altijd weder tot eene bepaalde verbintenis (concubinaat enz.) PARENT-DUCHATELET zegt, dat van de 5000 te *Parijs* levende publieke vrouwen slechts 3, zonder door uitwendige omstandigheden er toe gedwongen te zijn, het pad der schande insloegen. Doch hiervoor behoef ik geene opgaven der statistiek aan te voeren; ieder die oplettend het leven beschouwt, merkt dit terstond op. Moeilijker dan het constateeren der kwaal is de aanwijzing van het geneesmiddel — een reeds veel besproken en helaas, nog weinig zijne oplossing genaderd vraagstuk, dat zich nog lang, wellicht altoos en steeds dringender, aan de menschheid zal voordoen. Het openbare leven moet voor de vrouw een onbetreden gebied blijven; slechts het aanzijn van den man behoort aan het heden, dat der vrouw aan de toekomst. De man moet voor het tegenwoordige zorgen en zich inspannen, de vrouw het geslacht der toekomst ter wereld brengen en het in den stillen huiselijken kring opvoeden. In hare armen moet de man, teruggekeerd uit het stormachtige gewoel des levens, kalmte en vrede vinden. *Maar hoevele vrouwelijke wezens moeten alleen den levensweg bewandelen? Wat moet van deze worden? —* Ik geloof niet, dat op die vraag een voor alle landen, volken en tijden gepast antwoord is te geven; elke staat moge dit met het oog op zijne bijzondere omstandigheden doen.

Zoolang het ons onmogelijk is de ellende dezer jeugdige vrouwelijke wezens weg te nemen, mogen wij ons ook niet door haar noodzakelijk gevolg, de prostitutie, laten afschrikken, maar deze moedig in het oog vatten. *Kunnen wij haar niet geheel overwinnen, wij moeten en willen trachten haar zooveel mogelijk onschadelijk te maken.*

Men heeft goedgevonden bij dit vraagstuk op hooghartigen toon te antwoorden: „met de ondeugd moet men geen verdrag sluiten." Zonder nog te doen opmerken, dat men de prostitutie, gelijk wij reeds hebben aangetoond, liever eene kwaal der geheele maatschappij dan eene ondeugd moet noemen, mogen wij hier wel wijzen op de gevolgen, die zulk eene overdreven nauwgezetheid kan en moet hebben. Te allen tijde en overal is de prostitutie zelfs

voor de hevigste vervolging niet verdwenen; zij heeft slechts getracht haar gelaat met een dichteren sluier te bedekken, zich in duistere schuilhoeken teruggetrokken, en juist omdat zij zich verborgen had, was hare werking nog verderfelijker. Overal ga men verstandig en bedachtzaam te werk. Dult men de prostitutie en maakt men haar enkel onschadelijk of ten minste zooveel mogelijk onschadelijk, dan is dit voorwaar minder het sluiten van een verdrag met de ondeugd dan het voldoen aan eene erkende behoefte met het oog op bestaande verhoudingen.

Twee bijzonderheden zijn het, die de prostitutie van onzen tijd vooral gevaarlijk maken; ten eerste hare buitengewone toeneming, die allerwegen op te merken is, en in de tweede en voornaamste plaats de verandering, die zij in hare gedaante heeft gebracht en voortdurend brengt ten gevolge der wijzigingen, die in den toestand der maatschappij onder onze oogen plaats vinden. Het streven van onzen tijd naar gedeeltelijke opheffing van het onderscheid der standen en naar hunne gelijkmaking, ten minste wat het uiterlijk voorkomen betreft, heeft ook bij de slachtoffers der prostitutie navolging gevonden. Vormden zij vroeger in elke plaats in vele opzichten eene volkomen afgezonderde caste of vereeniging, die zich door hare kleeding onderscheidde en slechts zeer zelden door voorkomen en wijze van zich te gedragen de klasse, waaruit zij was voortgekomen — de infama classis — verloochende, de hedendaagsche prostitutie kent die beperking niet meer. Zij vereenzelvigd zich met alle standen en is er zoo mede vermengd, dat zij bijna niet meer te herkennen is. Hare kleeding, hare beschaving, die trouwens meest alleen het uitwendige betreft, hare manieren, alles is in overeenstemming met den kring, waarin zij zich gewoonlijk beweegt. Wilt het burgerlijk element in onzen tijd den voorrang heeft, is zij daarin ook het meest vertegenwoordigd. Ik zeg: „het meest,” want wij hebben behalve de burgerlijke prostitutie, die evenveel schakeeringen heeft als de burgerstand zelve, ook nog die van de lagere en allerlaagste soort zoowel als de nabootsing van het aristokratische element. Heeft men zich over die gelijkmaking niet te beklagen, des te meer over de verwoesting, die de hierdoor vrijgelatene en overal verspreide prostitutie onder alle deelen der bevolking aanricht. Niet gebonden door de noodige beperking, integendeel voorzien van een vrijbrief

tot uitoefening van haar heilloos beroep, zoekt zij overal de zwakke punten op, waartegen zij hare aanvallen, in het verborgen juist het gemakkelijkst, kan richten. In Oostenrijk, Beieren en andere landen meende men een goed werk te doen door de tempels van Venus te sluiten en het houden van geheime huizen op straffe te verbieden. Wat heeft men er echter door verkregen? Hetgeen op enkele punten samengetrokken was heeft men over eene talloze menigte punten verdeeld; in plaats van een goed ingedijkt water heeft men ontelbare kanalen en beken, die veel uitgebreider zijn en oneindig meer punten van aanraking hebben. Met één woord: van de geregelde prostitutie heeft men de ongeregelde, algemeen verbreide, onbeteugelde gemaakt. Men heeft aan onzedelijkheid, lichtzinnigheid, eigenbaat, winzucht, verleiding en harts-tocht vrij spel gegeven. Een kleiner kwaad werd in een veel grooter veranderd, dat meer en meer het kenmerk eener nationale ramp verkrijgt. Dat zijn de vruchten der hersenschimmen van hen, die meenen eene dringende behoefte van alle volken en tijden door een pennestreek of door maatregelen van politie te kunnen onderdrukken. Alle pogingen zijn vergeefs, die aangewend worden om zulke ongerijmde theorieën in toepassing te brengen. Want hoe kan men beletten, dat duizenden, die als fatsoenlijke lieden beschouwd worden, aan jonge, alleen wonende dames gemeubileerde kamers verhuren en hoe kan men verbieden, dat deze jonge dames zich op de straat door „fatsoenlijke” heeren laten vergezellen, van hen bezoeken ontvangen, enz? — Terwijl men de bordeelen uitroeit, concessioneert men zwijgend de Venus vulgiva en verplaatst de prostitutie uit hare afzonderlijke verblijfplaatsen midden op de markt des levens. Verba monent, — exempla trahunt; a bove majore discit arare bos minor! Het voorbeeld, de verleiding, de algemeen aangeboden gelegenheid moet steeds verderfelijke gevolgen hebben.

Vele achtenswaardige en kundige mannen zijn met afschuw van de oprichting van toegelaten huizen vervuld. Zij verlangen van de alleen wonende publieke vrouwen een onergerlijk gedrag op de straat, het wonen in afgelegen wijken, wekelijks geneeskundig onderzoek van regeeringswege en vooral strenge maatregelen tegen koppelaars, bordeelhouders, enz., indien zij zich jegens de meisjes

te buiten gaan. Doch ik ben van gevoelen, dat de taak, hierdoor aan de politie opgedragen, veel te moeilijk is en op deze wijze vele bezwaren niet te overwinnen zijn. Hoe toch zal men op de heimelijke ontucht toezicht houden en juist waar zij het gevaarlijkst is? Hoevele onervarene jongelieden worden door „Dappelschicksen” (AVE-LALLEMAN, deutsches Gaunerthum) naar afgelegene hoeken gelokt om daar, na of dikwijls zelfs gedurende het voldoen aan hun lust, de begeerde prooi te worden van ruw geweld. Ongetwijfeld is dit alleen van toepassing op de laagste klasse der geprostitueerden, maar handelt men goed, indien men aan zulke onreine elementen vergunning geeft zich openlijk en vrij met de bevolking te vermengen? Ik geloof dit ten sterkste te mogen ontkennen en ben dus met warmte het gevoelen toegedaan, dat alleen van doeltreffend ingerichte en zorgvuldig gecontroleerde bordeelen voor onzen tijd iets goeds te wachten is. Waar deze huizen zijn opgeheven, is het getal der geprostitueerden niet slechts ontzettend vermeerderd, maar de ziekten, welke aan die onzuivere bron haar ontstaan te danken hebben, zijn er ook schrikwekkend toegenomen. De venerische ziekten der geslachtsdeelen en in specie de syphilis, zijn veel meer verbreid dan men vermoedt of gelooft. In het bijzonder kan men wat *Beieren* betreft, door opgaven der statistiek bewijzen, dat sedert de opheffing der bordeelen in 1861 de geheime ziekten buitengewoon toenamen. Terwijl bij het bestaan der vroegere voorschriften de afdeeling voor syphilis in de algemeene ziekenhuizen altijd slechts middelmatig bezet was, is sedert 1861 de bevolking der ziekenzalen voor mannen in die afdeeling drie- tot viermaal grooter. Daarentegen is het aantal lijderessen in dezelfde ziekenzalen voor vrouwen bijna in nog grooter verhouding afgenomen, doch geenszins omdat de geslachtsziekten der vrouwen verminderd zijn. De oorzaak is de opheffing van alle beschermende maatregelen en van alle controle, de onuitvoerbaarheid en het ontoereikende van de waakzaamheid der politie. De lichtekooien hebben *plein pouvoir*, maken gebruik van alle kwakzalversgeneesmiddelen en begeven zich niet naar het ziekenhuis voordat haar de hoogste nood er toe dringt. Zoo — de eerste verschijnselen der ziekte miskennende — loopen zij in grooten getale op de straat rond, zetten hare kostwinning voort en storten eene menigte onervarene lichtzinnigen in de diepste ellende door

het vergift, dat zij — tegen goede betaling — op hen overplanten. En welk eene rijke bron van onheil is de ziekte van slechts ééne publieke vrouw! Zoo verhaalt — om alleen uit vroegeren tijd een voorbeeld aan te halen — MANARDUS, die in het begin der 16e eeuw leefde, dat te *Valencia* eene voorname grisette binnen weinige dagen meer dan 400 personen besmet had; „Coepisse autem in Valentia Hispaniae Taracensis, insigni civitate, a nobili quodam *scorto*, cujus noctem elephantiasus quidam ex equestri ordine miles quinquaginta aureis emit, et cum ad mulieris *concubitum* frequens juvenus accurreret, *intra paucos dies supra quadringentos infectos esse . . . .*”

Het cijfer der venerische i. e. ex usu *Veneris* veroorzaakte ziekten geeft een zeer juisten maatstaf tot beoordeeling van den toestand der prostitutie in elke stad. *Want de venerische ziekten zijn uitsluitend het gevolg der prostitutie, der Venus vulgivaga.* — De regeering van elk land beijvert zich het volk voor besmettelijke ziekten te behoeden. Het is de plicht van den staat zoo goed hij kan ook voor het lichamelijk welzijn der burgers te zorgen, en het is altijd raadzamer eene ziekte te voorkomen dan haar uitbreken af te wachten en dan maatregelen er tegen te nemen. Daarom gebruikt men op zoo uitgebreide schaal voorbehoedmiddelen tegen de overbrenging en verspreiding der cholera, daarom heeft men de koepokinenting bij de wet bevolen, daarom handhaaft men in de zeeplaatsen de quarantaine, daarom verzuimt men geene maatregelen van voorzorg bij het heerschen van besmettelijke ziekten. Maar wat geeft ons het recht niets te doen tegen de uitbreiding eener hoogst gevaarlijke ziekte, die evenzeer het leven van eenigen als de gezondheid en het welzijn van het algemeen bedreigt? Men onderwerpt in *Beieren* alle honden elke drie maanden aan een onderzoek om zoo de uiterst zeldzame *Rabies canina* te voorkomen; maar men laat toe, dat de bevolking, als het ware voor het oog der regeering en met haar medeweten zich met het vergift der syphilis besmet, dat in heillooze werking weinig voor de watervrees behoeft onder te doen. Men wendt thans op alle wijzen lofwaardige pogingen aan om het mannelijke gedeelte der bevolking krachtig en weerbaar te maken; men richt overal badhuizen, instellingen voor gymnastiek, enz. op, maar men geeft daarentegen duizendvoudig gelegenheid de prooi te worden eener kwaal, die de gezondheid zoo

niet geheel, dan toch grootendeels, niet zelden voor altijd ondermijnt; die zich van de ouders op de kinderen en kindskinderen overplant en het volk verzwakt en ontzenuwt. En dan toeft men nog met het nemen van maatregelen, die alleen nog geschikt zijn het gevaar te voorkomen of ten minste zooveel mogelijk te verminderen!

Vroolijk en onschuldig, met den blos der gezondheid komt de zoon van den landman in de hoofdstad der provincie, om een handwerk te leeren of zich in het reeds geleerde meer te bekwamen. Onbekend met de schaduwzijden van het leven in eene groote stad, bezwijkt de onervarene, die niets weet van syphilis, eenmaal in een zwak oogenblik voor de lokstem der verleiding. Hij wordt ziek zonder te vermoeden waardoor. Één punt des tijds was voldoende om den levenslustigen, krachtigen jongeling tot een kwijnenden zieke te maken. Schijnbaar wordt de slepende kwaal door locale behandeling, enkel met het oog op de aangetaste deelen, genezen, maar de wortel van het kwaad blijft in het bedorven bloed terug. Zoo sluipt de ziekte met tusschenpoozingen van schijnbare beterschap en nieuwe uitbarsting voort tot zij hare laatste vormen aanneemt, en hij die telkens als hersteld werd beschouwd, lijdt dikwijls aan dezelfde kwaal, die nu heimelijk werkt. Niets is meer waar dan de uitspraak van Prof. SIGMUND: „Alle geneesheeren kennen de behandeling der syphilis, doch slechts weinigen genezen haar werkelijk. De een huldigt het uitsluitend gebruik van jodium, de ander dat van kwikzilver, een derde weder de enkel uitwendige behandeling met afleidende en zweetverwekkende middelen of hij gaat zoo ver, dat hij slechts het mercurialisme behandelt, dat hij zelf bij zijne patienten door zijne kunst heeft veroorzaakt. De meesten verkrijgen geen bevredigend resultaat, omdat zij geene stelselmatige behandeling weten te volgen.”

Zóó vinden wij de werking dier verderfelijke ziekte van geslacht tot geslacht en wordt haar heilloos zaad overgeplant van de ouders op de kinderen. En dan verwondert men zich nog, wanneer schijnbaar gezonde menschen een zwak, ziekelijk kind voortbrengen, als ouders, die een gezond en sterk gestel schijnen te bezitten, een scrophuleus kind hebben, dat later sterft aan tuberculose of op zeer jeugdigen leeftijd het slachtoffer wordt eener ziekte, die den geneesheer der oude school onverklaarbaar voorkomt en door hem met

den een of anderen vreemden naam bestempeld wordt. Hadden wij de syphilis niet, wij zouden ook eene menigte andere ziekten niet hebben; haar zaad brengt overvloedig vruchten voort.

Breiden wij onzen gezichtskring uit en beschouwen wij den toestand der prostitutie in verschillende steden en landen. In geene Duitsche stad vinden wij haar naar evenredigheid in grooteren bloei dan te *Hamburg*. Wie ooit te *Hamburg* was zal van de bewoonsters der Schwieger- en Dammthorstrasse, der groote en kleine Drehbahn, der Ulrikus- en Davidstrasse en van de vele verdachte huizen en herbergen van St. Pauli weten te verhalen. De buitengewone toevloed van vreemdelingen, de uitbreiding der nijverheid en der middelen van verkeer, het woelige zeemansleven, dat alles heeft in deze grootste koopstad van *Duitschland* een toestand in het leven geroepen, die als zeer ongunstig te beschouwen is, want hier is de heimelijke ontucht en de onbeteugelde prostitutie weergaloos vertegenwoordigd. Wel zijn te *Hamburg* ook bordeelen — in 1859 vond men er 124 met 714 bewoonsters en bovendien 194 ingeschrevene alleen wonende publieke vrouwen; in 1867 slechts 96 bordeelen met ongeveer 600 bewoonsters en 274 afzonderlijk wonende publieke vrouwen — doch de meeste bordeelen bevinden zich, wat gezondheidsmaatregelen betreft, in slechten staat. Dit geldt vooral van die, welke zich in de Breiten-, de Kurzer- en de Kirchenstrasse, den Speckgang, Schulgang, de Gerkenswiete en den Amidamachergang bevinden. Het toezicht op de bordeelen en de daar buiten wonende publieke vrouwen is onvoldoende, overal plaatst de prostitutie zich onbeschaamd op den voorgrond, en de afzonderlijk wonende grisettes maken veel gebruik van de zoogenaamde bestelhuizen (maisons de passe), eene ook in *Frankrijk*, *Engeland* en *Amerika* zeer geliefkoosde instelling. — Die stand van zaken te *Hamburg* moet ieder, die niet opzettelijk blind is, elk vooroordeel, allen afkeer ten aanzien van regeling der prostitutie vanwege de regeering door toegelaten huizen voorgoed benemen. Ieder nadenkende moet er door tot de overtuiging gebracht worden, dat dit het eenige middel is tot beteugeling van een noodzakelijk kwaad en alle andere maatregelen slechts gedeeltelijk en enkel in zeer kleine provinciesteden, waar nog een landsvaderlijk stelsel van bestuur denkbaar is, kunnen toegepast worden. Men zal echter tevens

inzien, dat de bordeelen — zelfs wanneer hun getal meer dan toereikend is — niet aan de verwachting beantwoorden, indien zij niet doeltreffend ingericht en bestuurd worden, en wanneer zij de bestelhuizen (maisons de passe, houses of assignation) en de geheime prostitutie tot mededingers hebben.

In nog ongunstiger licht vertoont zich aan ons de regeling of liever de niet-regeling dezer aangelegenheid in de hoofdstad van het Oostenrijksche keizerrijk. Al het afkeurenswaardige, dat van *Hamburg* moest vermeld worden, vindt men ook te *Weenen*. Deze stad levert uitstekend het bewijs waartoe men komt met verouderde, scheeve voorstellingen, met den drang van clericalen invloed en met theorieën, waarvan de geringe waarde door de practijk bewezen wordt. Men wilde te *Weenen* de prostitutie door politieemaatregelen uitroeien en sloot daarom de openbare huizen, doch verkreeg geene andere uitkomst dan dat de heimelijke ontucht zich op de meest uitgebreide schaal teugelloos deed gelden. Alle razzia's, patrouilles en observatiën hebben slechts ten gevolge, dat aan de letter der gegeven voorschriften voldaan wordt; zij zijn echter volstrekt niet in staat het euvel weg te nemen of ook maar te verminderen. Zulke maatregelen werken slechts zeer onvoldoende, meestal zelfs schadelijk. Dit is de reden, dat *Weenen* meer dan eenige stad van *Duitschland* en *Oostenrijk*, ja van *Europa*, het tooneel is der onbeperkteste prostitutie, aan geene controle hoegenaamd onderworpen. De toestand is te *Weenen* in dit opzicht zoo ongunstig en bedroevend, dat men in geene stad er een tegenhanger van vindt. *Weenen* heeft bij een getal van bijna 800.000 inwoners geen enkel geconcessionoord toegelaten huis (house of prostitution), daarentegen ongeveer 18 geheime bordeelen, die in zulk een verwaarloosden toestand verkeeren, dat — het bewijs van dit feit kan geleverd worden — $\frac{3}{4}$ van hen, die deze huizen bezoeken, door venerische ziekten worden aangetast. En daar te *Weenen* de prostitutie als middel van bestaan over het geheel niet wordt geduld en geene concessie van bordeelen noch inschrijving van publieke vrouwen plaats heeft, moet zich de bevolking dezer groote stad eo ipso bepalen tot de menigte der onder geenerlei opzicht staande, geheel aan zich zelve overgelatene vrouwen, wier aantal, volgens officieele mededeeling, ongeveer 20.000 bedraagt.

Indien men bekend is met deze omstandigheden, die in andere

steden van *Oostenrijk* (*Linz, Triëst, Ofen en Pesth, Brunn, Olmutz, Presburg, Budweis, enz.*) niet veel beter zijn, zal het geen verwondering wekken, dat juist in Oostenrijk de syphilis en de venerische ziekten in het algemeen zoo buitengewoon verbreid zijn. Deze toestand veroorzaakt, dat te *Weenen* en in andere steden van *Oostenrijk* de ziekenhuizen zoo onevenredig bevolkt zijn met lijdens aan geslachtsziekten en alle graden en vormen der syphilis hier meer dan ergens vertegenwoordigd zijn. Hetzelfde moet ook van de Oostenrijksche militaire hospitalen gezegd worden; in vele garnizoenshospitalen is de afdeling voor syphilis het gansche jaar door het sterkst bezet. — In *Hongarije* is het eenigszins beter gesteld, wijl daar overal, zelfs in de dorpen, naast de heimelijke plaatsen van ontucht, waarop geen toezicht gehouden wordt, goed ingerichte bordeelen bestaan en door deze de nadeelige invloed van gene wordt verminderd.

Eene scherpe tegenstelling ten goede met den zoo even geschetsen toestand levert ons *Berlijn*. De beschaving en ontwikkeling zijner inwoners en het voorbeeldig bestuur der politie zijn de oorzaken, dat hier de prostitutie in eene geheel andere gedaante verschijnt en venerische ziekten weinig voorkomen. (Volgens GUSTAV SENTZKE: „Die Prostitution unserer Zeit” *Berlijn* 1867 — pag. 16, was van de in de Charité behandelde lijdens aan venerische ziekten in 1864 de verhouding tot het getal inwoners ongeveer 1:1000 en in 1866 nog gunstiger, namelijk 1:1100. Bovendien zegt de schrijver, dat ook de verhouding van de buiten het gesticht waargenomen gevallen ongeveer dezelfde was en de ziekte over het geheel in hevigheid verminderd is.) Wel vindt men te *Berlijn* goed ingerichte toegelaten huizen (in 1859 24 bordeelen met 240 meisjes, bovendien ongeveer 600 ingeschrevene, alleen wonende grisettes; in 1867 17 bordeelen en ongeveer 850 alleen wonende meisjes, doch de prostitutie, in haar geheel beschouwd, schijnt zich daar steeds vrij te bewegen, hoewel zij beperkt is binnen scherp getrokken grenzen. Deze worden gevormd door wekelijksch, geneeskundig onderzoek en gepaste verordeningen der politie. Zoo worden alle voorbereidende maatregelen der ontucht: onverhinderde vertooning der geprostituëerden, haar rondzwerven op openbare plaatsen, haar aantlokken en ondubbelzinnig te kennen geven van haar onzedelijk bedrijf, die men in andere steden zooals *Hamburg, Weenen, Pesth,*

Triest, Leipzig, Dresden enz. overal aantreft, te *Berlijn* (volgens G. SENTZKE l. c. pag. 14), door de volgende politieverordeningen voorkomen: „Vrouwspersonen, die (§ 146 van het strafwetboek) ondanks herhaalde waarschuwingen op de straat rondzwerven, in gemeenschap met andere deernen elken nacht lokalen bezoeken, waar gedanst wordt, en bevonden worden door syphilis te zijn aangetast; vrouwspersonen, die onbewimpeld verklaren zich te prostitueren, wordt bij wijze van gerechtelijke waarschuwing bevolen zich in het openbaar ongerlijk te gedragen, geene woningen in de nabijheid van kerken, scholen en kazernen te betrekken, niet op straten en pleinen rond te zwerven, zich wekelijks éénmaal te onderwerpen aan een geneeskundig onderzoek, enz.” — „Bij overtreding van deze voorschriften worden zij met eene gevangenisstraf van 4 weken of daarbeneden bedreigd. Hebben zij in strijd met de genoemde bepalingen gehandeld, dan worden zij aangehouden, gerechtelijk verhoord en hare tegenwerpingen onderzocht. Blijken deze ongegrond te zijn, dan worden de beschuldigten of nog éénmaal met eene waarschuwing ontslagen of na dikwijls herhaalde overtreding bij gemotiveerd besluit tot gevangenisstraf van drie, daarna van acht en veertien dagen, eindelijk van vier weken veroordeeld.” — Hoewel wij het goede in deze maatregelen gaarne erkennen, kunnen wij ze niet onvoorwaardelijk goedkeuren. Want de prostitutie, in meerdere of mindere mate aan zich zelve overgelaten, is steeds eene gevaarlijke zaak, waarvan de gevolgen niet te berekenen zijn. Is zij ook voor het oogenblik zoo goed mogelijk beperkt en geregeld, men heeft bij hare altijd durende veranderingen en gedaanteverwisselingen volstrekt geen waarborg voor de toekomst. Om deze reden en de vele andere, bereids door ons aangevoerd, zijn wij evenals tegen elke soort van vrije beweging op dit gebied, ook tegen de wijze van regeling te *Berlijn*. De toestand te *Praag* komt veel meer overeen met onze wenschen en denkbeelden. Daar wordt door strenge maatregelen het bedrijf der Venus vulgivaga zeer bemoeilijkt, daarentegen vindt men er een — wel is waar niet toereikend — aantal bordeelen, wier inrichting, ofschoon de belasting hoog is opgevoerd, goed kan genoemd worden. — Welke voordeelen heeft zulk eene instelling niet! De anders op alle punten zich boven mate ten toon spreidende onzedelijkheid, die zooveel gelegenheid tot verleiding aanbiedt, wordt daardoor naar wensch be-

teugeld, terwijl eener onmiskenbare behoefte voldoening wordt verschafft in de bordeelen, en, indien deze doeltreffend bestuurd worden, tevens de eischen der gezondheid bevrediging vinden. Niets kan op het algemeene welzijn heilzamer invloed hebben dan wanneer de oorsprong van zoovele onheilen beperkt wordt binnen zoo nauw mogelijke, wel geregelde en licht te bewaken grenzen. De prostitutie is nu eenmaal noodzakelijk en niet uit de maatschappij te verbannen; men kan dus niet beter doen dan de openbare onzedelijkheid in eene van het openbare leven afgezonderde veranderen en zoo de occasio peccandi wegnemen door haar aan het gezicht der bevolking te onttrekken. Nimmer kan dit doel echter bereikt worden en het nut van goed ingerichte en bestuurde bordeelen werkelijk blijken, indien men daarnaast, zooals in de meeste provinciën van *Duitschland*, in *Italië* en andere landen, eene Venus vulgivaga laat bestaan, gecontroleerd, zoo het heet, door inschrijving bij de politie en geneeskundig onderzoek. Want een voldoende toezicht is niet verkrijgbaar, namelijk in dien zin, dat de nadeelen van het kwade voorbeeld en de verleiding weggenomen en daarentegen de noodige waarborgen voor het lichamelijk en zedelijk welzijn des volks gegeven worden.

Ofschoon ik reeds onwillekeurig de voornaamste vereischten tot regeling dezer moeilijke zaak heb aangestipt, is het noodig dit punt uitvoeriger te behandelen.

De eerste vraag is hier steeds: moet men de prostitutie zich vrij laten bewegen, haar derhalve in het openbaar dulden, behoudens toezicht van politie en geneeskundigen, volgens het door PASQUIER in *Frankrijk* ingevoerde stelsel, of moet men haar bedrijf alleen in toegelaten huizen vergunnen? Wij moeten ons ten sterkste voor het laatste verklaren en het eerste op de reeds aangevoerde gronden onraadzaam noemen.

Men moet het bestaan der Venus Pandemos vernietigen door de oprichting van toegelaten huizen en tevens door met alle middelen de Venus vulgivaga te bestrijden. Doch de goede uitslag hangt hier geheel af van de uitvoering der te nemen maatregelen. Men zal het reeds zoo lang bestaande kwaad niet noemenswaardig verminderen, indien men zich met het concessioneeren van eenige openbare huizen vergenoegt. Hier is niet zoozeer sprake van het oprichten van toegelaten huizen als wel van de rechte wijze om ze in te richten en

daardoor tevens de geheime prostitutie te doen verdwijnen. Want van de vijf toegelaten huizen zijn er gewoonlijk drie in elk opzicht het tegendeel van wat zij moeten wezen.

Als hoofdregel stellen wij dus:

I. *De openbare huizen moeten zonder uitzondering zuivere staatsinstellingen zijn, op staatskosten worden opgericht en beheerd. Het bestuur er van moet steeds in handen zijn van een volkomen onafhankelijk, door de regeering aangesteld persoon en onder het onbepaalde oppertoezicht van een geneesheer; het openbare huis moet steeds eene inrichting van politie" wezen.* Want wie ook als bijzonder persoon om vergunning tot oprichting van een bordeel verzoekt, hij verlaat daardoor reeds zekere mate van zedelijke verdorvenheid, zoodat men nimmer van hem kan verwachten, dat hij zijne taak op de rechte wijze zal vervullen. Voor den houder van een bordeel is zijn bedrijf niets anders dan een middel om geld te winnen. Publiek belang bestaat voor hem niet, indien het met zijn eigenbelang in strijd is; de bewoonsters van zijn huis zijn hem meestal niet meer dan eene koopwaar, dan werktuigen, die niet zelden op de vreeselijkste wijze misbruikt worden. Hare gezondheid is hem onverschillig voor zoover zijn belang er niet in betrokken is. Ja, zelfs hare bijzondere ontvangsten worden haar dikwijls door hem afgeperst. En tegenover die gruwelen van het leven in een bordeel — helaas, maar al te zeer bekend — zijn de arme schepsels volkomen hulpeloos, want, daargelaten nog, dat dit alles, volgens den aard der zaak, in het geheim plaats heeft, het meisje is door zoo veelscoortige banden aan het bordeel gekluisterd, dat haar mond steeds voor elke klacht over haar treurigen toestand moet gesloten blijven.

II. *Zulke toegelaten huizen in den vorm van staatsinstellingen moeten niet slechts in voldoende getal bestaan, maar ook aan de behoeften en eischen van alle klassen des volks beantwoorden; hier moet dus evenzeer voor den onbemiddelden arbeider en den soldaat als voor de hoogere standen, bovendien voor vreemdelingen, reizigers, enz., gezorgd worden.*

III. *Geen toegelaten huis zonder verantwoordelijk geneesheer, met onbepaalde macht. Het is niet genoeg, dat de bewoonsters van het huis gezond zijn en blijven, wat slechts door de leiding van een ervaren geneesheer mogelijk is, men heeft nog iets anders in het*

oog te houden. De ondervinding heeft mij geleerd, dat een bordeel als het niet onder volkomen goed toezicht staat, evenveel kwaad als in het tegenovergesteld geval goed teweegbrengt en dat *over het geheel in de bordeelen veel meer syphilis gebracht dan daaruit medegevoerd wordt*. Ik kan mij daarom geen toegelaten huis voorstellen, dat waarlijk aan zijn doel zal beantwoorden, waarin niet *de bezoekers aan een even streng onderzoek worden onderworpen als de priesters van Venus zelven*. Dit kan slechts door een kundig geneesheer geschieden, nimmer door leeken. Want de syphilis is niet enkel, wanneer zij pas ontstaan is, in haar eerste tijdvak, besmettelijk, hoe algemeen dit gevoelen helaas onder het publiek, ja zelfs onder de geneeskundigen der oude school nog verbreid is. Om een zoo gewichtigen maatregel als de nauwkeurige visitatie van alle bezoekers te kunnen toepassen zonder iemand lastig te vallen en met inachtneming der vereischte geheimhouding, komt ons het in eenige Italiaansche huizen bestaande gebruik aanbevelenswaardig voor, waar ieder binnentredende een klein masker (halfvizier) wordt aangeboden.

IV. In het huis moet de orde stipt gehandhaafd worden; slechts op bepaalde uren mag de toegang vergund zijn, en de sluiting moet steeds geregeld plaats hebben; alle aanleiding tot overspanning moet vermeden worden; drinkgelagen, hazardspelen, dansvermaken, nachtelijke uitspattingen moeten ten strengste verboden wezen. *Slechts wanneer de bordeelen politieinstellingen worden*, kan men zooveel ander kwaad, dat in openbare huizen zich gewoonlijk voordoet, met goed gevolg bestrijden. Ik herinner hier aan de ontelbare zakkenrollerijen en diefstallen van gevonden voorwerpen, die er plaats hebben, maar doe vooral uitkomen, dat slechts op deze wijze de bordeelen zullen ophouden de schuilhoeken der misdaad te zijn. Een streng toezicht op de binnentredenden is volstrekt noodzakelijk. Overal is de misdadiger aan de vreemdelingenpolitie onderworpen, — zou hij enkel in het bordeel vrij zijn? De bordeelen waren dikwijls, reeds in oude tijden, een toevluchtsoord voor de misdaad en eenigen zelfs de verzamelplaatsen der beruchtste personen. Dat echter de waakzaamheid niet moet strekken tot bemoeilijking der binnentredenden, maar slechts tot veiligheid van ieder in het bijzonder en van het geheel, moet hier evenals op het gansche gebied der politie in het oog worden gehouden.

V. *Jegens de geprostitueerden in de toegelaten huizen moet met*

de meest mogelijke humaniteit gehandeld worden. Hare persoonlijke vrijheid mag niet geschonden en van hare diensten niets overmatig gevegd worden; wat dit punt betreft moet men duidelijke bepalingen maken, waardoor de menschenwaarde niet gekwetst, doch der hebzucht van sommigen paal en perk gesteld wordt. (C.f. I.) Vooral mag men de geprostitueerden niet verhinderen het huis te verlaten, wanneer dit kennelijk met het doel geschiedt tot een eerbaren levenswandel terug te keeren. Tot de uitvoering van zulk een besluit moet op alle wijzen en zonder te letten op mogelijk bestaande schulden, medewerking verleend worden, zoodra de geprostitueerde voor getuigen verklaart, dat zij haar bedrijf wenscht vaarwel te zeggen en zich zedelijk te gedragen.

VI. Er moet voor gewaakt worden, dat allen die den rijpen leeftijd niet bereikt hebben, de toegang tot het huis niet worde vergund.

VII. Bij de reeds vermelde gezondheidsmaatregelen moet nog gevoegd worden. *dat ieder bezoeker aangemaand wordt zich in het daarvoor geschikte oogenblik behoorlijk te reinigen.* Er behoort niet slechts te worden gezorgd, dat de noodige voorwerpen daartoe voorhanden zijn, maar ieder bezoeker moet zich aan de verplichting onderwerpen een aanwezig voorbehoedmiddel als waschwater te gebruiken. Dit moge velen zonderling of onbeduidend voorkomen, de ondervinding heeft mij zeer dikwijls het gewicht van die voorzorg bewezen en mij overtuigd, dat het inachtnemen er van eene onvermijdelijke voorwaarde is voor het algemeene welzijn, voor de doeltreffende inrichting van openbare huizen en de daardoor zeker te verkrijgen beperking der syphilis en andere venerische ziekten tot een minimum. Het is hier echter de plaats niet dit punt verder te behandelen en verslag te geven van de door mij en ook door geneeskundigen in andere landen genomen proeven en verkregen uitkomsten.

Deze voorschriften zouden voldoende zijn om het kwaad binnen de noodige grenzen te beperken en de opeubare huizen zoo in te richten, dat $\frac{3}{4}$ der bezoekers verzekerd kan zijn geen gevaar te loopen.

Hoezeer de hier genoemde maatregelen ook door de ondervinding voorgeschreven en in andere steden hunne goede werking moge gebleken zijn, houd ik mij overtuigd, dat zij altijd nog heftige te-

genstanders zullen vinden. Een voorbarig, laatlunkend veroordeelen heeft echter nog nooit iets goeds tot stand gebracht. Zelfs den opervlakkigen beschouwer kan het niet ontgaan, dat de tegenwoordige toestand in *Duitschland* en *Oostenrijk*, zachtst genomen, hoogst ongunstig en nadeelig voor het algemeene welzijn is en vooral in *Beieren* alles te wenschen laat. Verbetering is dringend noodig; de vraag is slechts welke middelen de beste zijn. Dat hier geene eenzijdigheid, geene halfheid plaats vinde! Wil men den aangeduiden weg niet betreden, dan blijft er geen hulpmiddel over dan aanneming van het Fransche stelsel. Ik laat echter gerust aan bevoegde oordeelaars de beslissing welke maatregelen voor *Duitschland* en *Oostenrijk*, in het bijzonder voor *Beieren*, het doeltreffendst zijn; of onze wetgeving en de inrichting onzer politie het raadzaam of zelfs mogelijk maken het Fransche stelsel aan te nemen. — De tegenwoordige verwaarloozing der prostitutie en de in dit opzicht in *Beieren* bestaande onverschilligheid moeten intusschen van jaar tot jaar meer onheilen veroorzaken en de maatschappij steeds in verhoogde mate benadeelen. *Engeland*, *Spanje*, *Oostenrijk*, *Turkije* en de *Kerkelijke Staat*, derhalve slechts die landen, waar de prostitutie geheel ongeregeld is, leveren ons hiervan treffende voorbeelden. Blijft alles op den ouden voet, het kan niet anders of de *Venus vulgivaga* zal steeds vorderingen maken en de in het verborgen zich verspreidende onzedelijkheid breeder grondslag verkrijgen. Eene menigte lokalen van openbare samenkomst voor hooger en lageren stand zal men in geheime bordeelen zien veranderen, honderde sluiphoecken der onzedelijkheid zullen ontstaan, die haar gift onder alle klassen des volks zal verspreiden. Op grond hiervan doen wij een beroep op het oordeel van hen, die de macht hebben verbetering in den toestand te brengen. Men moet het kwaad bij den wortel aantasten en den eenen of anderen weg ter regeling inslaan: of men beperke de prostitutie, door de strengste onderdrukking der heimelijke ontucht en koppelarij, tot welingerichte openbare huizen, of men wage het de in *Frankrijk* bestaande voorschriften, die ten deele reeds in *Noord-Duitschland*, *Italië*, *België*, enz. onvolkomen zijn gevolgd, nauwkeurig toe te passen. Ook daardoor kan verbetering aangebracht worden, hoewel ik overtuigd ben, dat dit stelsel om de reeds gegeven redenen aan vele bedenkingen onderhevig en voor *Beieren* niet aan te bevelen is. Juist de geregelde toestand

van *Frankrijk* in vergelijking met den ongeregelden van *Engeland* levert het gewichtigste bewijs voor het door mij uitgesproken gevoelen. Ik moet er echter van afzien dit uiteen te zetten, daar ik den omvang dezer bladen er te groot door zou maken en ik in dit opzicht geene door eigen aanschouwing verkregene ondervinding bezit. Terwijl ik mij deze vergelijkende beschouwing tot eene andere gelegenheid voorbehoud, geef ik den lezer hier de titels op van de voornaamste werken, die hem aangaande deze zaak kunnen onderrichten: 1) Gonge de Lonquemare, *Eclaircissements sur le Roi de Ribauds*. Paris 1748. 2) Dr. J. Jeannel, *de la Prostitution publique*, Paris 1863; 3) Parent-Duchatelet, *de la Prostitution dans la ville de Paris*, III. éd., Paris 1857; 4) *La Prostitution en Angleterre*, par M. le docteur G. Richelot, 1857; 5) *The Greatest of sur social evile: Prostitution as it now exists in London etc. By a Physician*. London, 1857; 6) William Tait, *Magdalenism, a Inquiry into the extent, causes and consequences of Prostitution of Edimburgh*. 2 Ed. Edimburgh, 1842. 7) Potton, *de la Prostitution et de ses consequences dans les grandes villes et en particulier dans la ville de Lyon*. Paris 1842. 8) *Histoire de la Prostitution par M. Dufour*; 9) Sandouville et Rotureau dans *Annales d'hygiène publique et de médecine legale*, Paris, Juillet, 1851. 10) *Prostitution in relation te public health*. London 1851. —

En nu nog een woord over de gewone bezwaren en vooroordeelen tegen de toegelaten huizen. — Wordt ook door de inschrijving der publieke vrouwen meer waarborg verschaft tegen de verbreiding der syphilis dan wanneer deze personen onder geenerlei toezicht staan, in elke groote stad is toch het geneeskundig onderzoek slechts éénmaal iedere week mogelijk en kan dus van volkomen bescherming tegen venerische ziekten geen sprake zijn. Wie de verbreiding en besmettelijkheid van deze beoordeelen kan, moet toestemmen, dat slechts de bordeelen, waarop behoorlijk toezicht wordt gehouden, den vereischten waarborg aanbieden, — een waarborg, altijd ten minste $\frac{2}{3}$ grooter dan de inschrijving oplevert. Want bordeelmeisjes kunnen dagelijks onderzocht worden; dit onderzoek kan nauwkeurig worden gecontroleerd, en enkel op deze wijze kan de maatregel, waarop wij zoozeer meenen te moeten aandringen, toegepast worden, het onderwerpen namelijk van de bezoekers der bordeelen aan een even streng onderzoek als dat, hetwelk de bewoon-

sters moeten ondergaan. Dan slechts kan de Venus vulgivaga en de geheime prostitutie met goeden uitslag bestreden worden, wanneer men doeltreffende toegelaten huizen opricht en geene andere verblijven der ontucht, onder welken vorm ook, laat bestaan. De geschiedenis der bordeelen (en wat deze betreft verwijzen wij naar het uitmuntende werk van Dr. F. S. HUGEL: „Zur Geschichte, Statistik und Regelung der Prostitution.“ Weenen 1865) bewijst het zonneklaar, dat steeds het schaamteloze woelen der geheime prostitutie en der koppelarij ten sterkste toenam, wanneer in eene stad de bordeelen werden opgeheven. Toen Koning LODEWIJK van *Frankrijk* na zijn terugkeer van den kruistocht in 1254 de sluiting van alle bordeelen beval, verkreeg het verleiden van vrouwen en meisjes en de openbare onzedelijkheid zoo de overhand, dat deze koning, dien de Katholieke Kerk als een heilige vereert, niet aarzelde het verbod in te trekken. — Toen in het laatst van 1844 bij kabinetsorder alle bordeelen te *Berlijn* werden opgeheven, had dit voor de openbare zedelijkheid en veiligheid zulke kwade gevolgen en namen de venerische ziekten daardoor zoo in uitbreiding en hevigheid toe, dat men zich in 1851 genoodzaakt zag de heropening der bordeelen (en wel 20 te gelijk) te gelasten. (Dr. Ph. LÖWE, die Prostitution aller Zeiten und Völker, *Berlijn* 1852). Evenzoo ging het herhaalde malen in *Frankrijk*, *Spanje* en *Italië*. Het gevolg bleef nimmer uit. Vóór de opheffing der bordeelen in 1844 bedroeg het getal lijdens aan syphilis in de Charité te *Berlijn* 1225, na de opheffing in 1847 reeds 1814, en zoo vermeerderde het steeds. Met de wederinvoering der bordeelen nam ook overal de bovenmatige straatprostitutie op dezelfde wijze af, want niemand brengt gaarne buiten noodzakelijkheid zijne gezondheid in gevaar, en zelfs de geringe man ziet in, dat eene geregelde prostitutie tienmaal grooter veiligheid aanbiedt dan eene ongeregelde of onvolkomen geregelde toelating. *De openbare huizen verschaffen het beste tegengift tegen de geheime prostitutie, den besten waarborg voor de gezondheid des volks, het beste voorbehoedmiddel tegen de openbare verleiding en het zedenbederf.* Deze omstandigheid alleen is van zooveel gewicht, dat zij alle bezwaren tegen de bordeelen op den achtergrond moet dringen. Welk een goeden indruk maakt het, als de straten eener groote stad niet den ganschen dag met verleidelijke gestalten bezoedeld worden en men niet overal de lokstem der

schande verneemt, zooals dit nu nog in alle voornamen steden van *Beieren* gelijk in een groot deel van het overige *Duitschland* en van *Oostenrijk*, doch te *Pesth* en te *Weenen* in de hoogste mate, het geval is.

Ik kan mij daarom voor de zedelijkheid en het algemeene welzijn geen gewichtiger maatregel denken dan dat men, wjl het nu eenmaal niet mogelijk is eene zoo diep gewortelde behoefte onbevredigd te laten, de driften en neigingen der menschelijke natuur volkomen te verstikken en zooals WILLIAM TAIT zegt, een werk uit te voeren, dat de menschelijke natuur ver te boven gaat, — der prostitutie voor haar bedrijf bepaalde plaatsen aanwijst, haar in het belang der openbare zedelijkheid en gezondheid onder aanhoudend en streng toezicht plaatst, haar het indringen in de maatschappij en alle nauwere vereeniging met deze onmogelijk maakt en hare verleidelijke aanvallen voorkomt door haar werkkring tot de kleine ruimte van welgeregelde bordeelen te beperken.

De bewering dat de bordeelen het verleiden van meisjes zouden bevorderen is, bij eene inrichting dier huizen zooals wij haar voorstellen, volkomen ongegrond. Wie met de feiten slechts eenigszins bekend is, zal juist het tegendeel moeten verklaren. Vóór de opheffing der bordeelen te *Berlijn* in 1844 waren bij de politie ongeveer 600 publieke vrouwen ingeschreven; na de opheffing was in 1847 dat getal reeds tot 1250 gestegen.

De bordeelen werpen den besten dam op tegen het woelen der koppelaars en andere helpers der ontucht. Een meisje wordt veel lichter verleid in het geheim het bedrijf der prostitutie als eene bijzaak uit te oefenen dan zich openlijk als priesteres van *Venus* aan het reglement van een bordeel te onderwerpen. Daarbij is de altijd nog met zekere orde verbondene levenswijze in een openbaar huis veel meer geschikt een meisje op het pad der zedelijkheid terug te brengen dan het geheel teugellooze en ongeregelde leven eener alleen wonende geprostitueerde, die ongehinderd dag en nacht rondzwerft om hare strikken te spannen. Dit bedrijf doet haar spoedig elk teeder gevoel verliezen en maakt haar bovendien vaak zoo berucht, dat zij veel moeilijker van gedrag kan veranderen en een ander huwelijk aangaan dan met iemand, die tot het uitvaagsel der maatschappij behoort.

De bordeelen bevorderen evenmin de verleiding van onervaren

jongelingen als van meisjes. Niets is minder gerechtvaardigd dan de meening, dat het bestaan van talrijke openbare huizen een bijzonder gevaar voor de mannelijke jeugd zou veroorzaken. Bestond dat gevaar, opvoeding en onderwijs zouden de beste bescherming daartegen opleveren. Hierop kan de aandacht niet genoeg worden gevestigd. Kinderen worden voor hunne ouders wat deze door de opvoeding van hen maken. Men opene het kind de oogen en leere het onderscheiden tusschen goed en kwaad, men misleide het niet met schrikbeelden, die een tijdlang de verbeeldingskracht boeien, doch waarmede later als dwaze bangmakerij wordt gespot, maar men toone het de werkelijkheid. Het hart, waarin het gevoel voor het goede en schoone is opgewekt, kan nooit op den dwaalweg geraken. Geen strenge wet, geen vrees voor zware straf, voor schande en schade kan misstappen voorkomen, maar wel de zedelijke (ethische) kracht, de kennis, het gevoel van eigenwaarde, het bewustzijn van onze roeping, het streven naar volmaking, waardoor wij de plaats bereiken, die onze bekwaamheden ons in het groote gezin der menschen aanwijzen. Ziedaar de baak in de zee des levens, het richtsnoer, dat ons steeds den waren weg zal toonen.

Vatten wij dus alles samen, wij moeten zeggen: *De openbare huizen zijn het beste middel om de onvermijdelijke regeling der prostitutie tot stand te brengen.* Deze alleen maken het mogelijk de openbare ergernis tot een minimum te beperken en de uitbreiding der geslachtsziekten te verminderen. Slechts hun bestaan geeft der politie het recht en de macht *de geheime koppelarij en het bedrijf der alleen wonende geprostitueerden met al hunne lichamelijk en zedelijk nadeelige gevolgen door maatregelen van bedwang te onderdrukken en onschadelijk te maken.* De geschiedenis van alle tijden en volken levert de overtuigendste proeven, dat de noodzakelijkheid der openbare huizen door niets duidelijker bewezen wordt dan door de gevolgen van hunne opheffing. Waar die plaats heeft, neemt de geheime prostitutie boven mate en op de schandelijkste wijze toe, de onwettige geboorten en de kindermoorden vermeerderen in het oogloopend, de syphilis verkrijgt een ongewoon boosaardig karakter en ongelooftelijke uitbreiding bij burgers en militairen, openbare zedelijkheid en veiligheid worden op de bedenkelijkste wijze in gevaar gebracht. Daarentegen wordt door de heropening dier huizen al dat

kwaad niet slechts verminderd en verzacht, maar voor een deel volkomen onderdrukt en voor het overige tot het minimum beperkt.

Als men een boom wil vellen, moet men de bijl aan den wortel leggen; wil men de overwinning behalen, men moet den vijand met gelijke wapenen bestrijden; om een vergift onschadelijk te maken moet men een tegengift gebruiken. Daarom bestaat er tegen de prostitutie geen beter antidotum dan, zooals F. S. HUGEL het noemt, haar door de openbare huizen *factisch zelve te prostitueren*. Men ontziet zich niet en houdt het niet voor onteerend in de avondschemering een grisetje naar huis te brengen, maar velen zullen zich wel wachten den drempel van een huis te overschrijden, waardoor hun goede naam zou benadeeld en veler afkeuring hun deel worden. Dit is wel onlogisch, maar nogtans zeer waar. — „Door de moralische brandmerking der bordeelen,” zegt HUGEL (l.c. pag. 175) „zal in het openbaar bewustzijn het onderscheid tusschen goed en kwaad, eer en schande levendig gehouden worden. Wil men de prostitutie *schandvlekken*, dan moet zij waarlijk *geprostitueerd worden, geprostitueerd heeten en zich geprostitueerd vertoonen*, wat slechts door de bordeelen geschieden kan, want deze zijn ware scheidsmuren van goed en kwaad, duidelijke waarschuwingsteekenen voor de jeugd, afsluitende grenspalen voor den wel lust, tastbare merkteekenen, door welke de openbare meening het gevoel voor deugd en ondeugd, tucht en ontucht, eer en schande bij alle standen wakker zal houden. — Zoodra de prostitutie zich niet meer geprostitueerd vertoont, maakt zij in het geheim zich meester van het geslachtsleven der maatschappij in al zijne gedaanten en verrichtingen. Men ontmoet haar terstond, omgeven met een kuntig door haar vervaardigden lichtkrans, in alle gestalten, vormen en vermommingen, en het schijnt bijna als stond zij op het punt het voorkomen eener algemeen vereerde zaak te verkrijgen, wijl schier niemand er kwaad in ziet aan de zijde eener zoogenaamd heimelijk geprostitueerde te verschijnen. Dat dit aanhoudende doordringen der prostitutie in het bijzondere en openbare leven voor huisgezin, kerk en staat hoogst gevaarlijk is en de vernietiging van maatschappelijke en zedelijke toestanden, begrippen en levensuitingen ten gevolge moet hebben, spreekt van zelf.” — „Waar de behoefte aan bordeelen niet meer gevoeld wordt, hebben deugd en ze-

delijkheid de maatschappij verlaten en is de geheime d. w. z. de algemeene prostitutie de normale toestand der bevolking geworden!" (Die Prostitution in Berlin, Berlijn 1856.) "Laten wij dus een einde maken aan alle onnatuurlijke, heftige uitvallen tegen de onzedelijkheid der bordeelen en dragen wij liever met geopende oogen en opzettelijk eene geringe schade, dan met gesloten oogen en zonder dat wij het willen weten, voortdurend moralische slagen te ontvangen."

Wanneer ik dus met alle warmte pleit voor de oprichting van toegelaten huizen in den vorm van instellingen van politie en onder het onbepaalde oppertoezicht van een geneesheer, verlang ik inderdaad niets anders dan eene wijziging naar den geest des tijds van den maatregel, die reeds in de oudheid, door den wijzen SOLON 5 eeuwen vóór Christus, genomen werd; want SOLONS bordeelen (*dicterien*) waren evenals de *lupanarien* der oude Romeinen en later die van de republiek Venetië werkelijke staatsinstellingen.

En met dit gevoelen, met dit voorstel sta ik geenszins alleen; ik heb voor mij het oordeel van vele billijk denkende, scherpzinnige mannen uit het volk, de instemming van beroemde rechtsgeleerden, ervaren geneesheeren, uitstekende staatslieden.

Zoo zegt PARENT-DUCHATELET: "Het is de plicht der overheid de geprostitueerden te bewaken, door alle mogelijke middelen verkeerde handelingen jegens haar tegen te gaan, haar niet toe te laten zich op den voorgrond te plaatsen, haar in de duisterste hoeken te verbannen, kortom door de bordeelen haar bestaan zoo min mogelijk te doen blijken. Zijn er geene bordeelen, de geheime prostitutie zal uwe dochters en dienstmeiden in beslag nemen, de huisgezinnen ondermijnen, ouders en kinderen en derhalve de gansche bevolking ongelukkig maken. De bordeelen zijn eene behoefte voor volkrijke steden!"

Dr. ROTAREAU: "De toegelaten huizen zijn niet zoo gevaarlijk voor de openbare zedelijkheid als de geheime prostitutie, want zij zijn volkomen afgesloten en de meisjes gaan zelden uit en nooit zonder toezicht.

PETER FRANK (medicinische Polizei, Mannheim, 1780). "Niemand zal zeker op het denkbeeld komen de bordeelen als zedelijke instellingen te beschouwen, maar zij zijn het kleinste van twee

kwaden en zullen, met inachtneming van zekere maatregelen, in groote steden nuttig tegen de geheime prostitutie kunnen zijn."

POTTON: „Welk stelsel en welken vorm de regeering ook aanneemt, welke veranderingen ook in het bestuur gebracht worden, wij gelooven ondanks alle pogingen onzer overheden en alle verbodswetten, niet, dat men ooit in staat zal zijn de prostitutie geheel te vernietigen." — „De publieke vrouwen, in plaats van op een enkel punt als in de bordeelen vereenigd te zijn, in plaats van zich onder streng toezicht te bevinden, vereenigen zich *zonder bordeelen* met de massa des volks. Door deze vermenging verliezen de zeden steeds meer hare oorspronkelijke reinheid, en aan de nakomelingschap wordt een treurig erfdeel bereid."

Mijn gevoelen wordt gehuldigd zelfs door den grootsten geleerde, op wien zich de Christelijke Kerk kan beroemen, den Kerkvader AUGUSTINUS, wanner hij (de Ordine lib. II, 12) zegt:

„Onderdrukt gij courtisanes, gij zult de losbandigheid overal hebben."

